

Odsada zůstala i nadále možná, pokud při selském gruntě existovali právně *vlastníci dva* (vrchní a požitečný), ale musila ovšem zaniknouti, jakmile toto dvojí vlastnictví bylo zákonem zakázáno. Zakáz ten byl důsledkem usnesení říšského sněmu ve Vídni ze dne 7. září 1848, potvrzeného téhož dne od císaře Ferdinanda Dobrotivého; neboť podle toho usnesení mělo poddanství a poměr vrchnostenské ochrany býti prohlášeny za zrušeny, půda vyvazena, všeliký rozdíl mezi gruntůmi dominikálními a rustikálními co do placení berně odklizen, a všechna břemena (služby, práce a dávky) lpící na poddaném gruntě vyzdvižena. Patentem císaře Františka Josefa ze 4. března 1849 stanoven pak způsob, kterým články jmenovaného zákona měly býti prováděny od komisí vyvazovacích, zřízených v každé zemi. Podle toho patentu:

a) *bez náhrady* zaniklo (vedle jiných práv) i vlastnické právo vrchností k *nezakoupeným* selským statkům, jichž užívali poddaní;

b) *za mírnou náhradu peněžitou* povinníci měli býti osvobozeni od dosavadních vrchnostenských robot, dávek urbárních a pravého desátku (jakožto aliquotního dílu z naturálních plodin); posléze

c) *za plný výkup* měli býti vybaveni z neměnitelných dávek (fundačních ke kostelům, farám a školám) a ze závazků jim uložených smlouvami emfyteutickými jakož i jinými, tak aby pro budoucnost bylo *vlastnictví pouze jedno*.

Božkově práci, která snaží se osvětliti odsadu a její osudy po všech stránkách, bylo by nemálo prospělo, kdyby byla přihlédala k podobným zjevům v dějinách agrárního práva i u jiných Slovanů a tím srovnáváním doplňovala výklad svůj o zjevech českých.

X. Y.

Balzer Oswald, Z zagadnień ustrojowych Polski. (Studyja nad historją prawa polskiego, tom VI., zeszyt 2.) We Lwowie, 1915. Stran 75.

Poslední práce Balzerova je zcela jiného rázu než dřívější jeho studie. Byla určena k veřejné přednášce, a proto odpadly v ní obvyklé citáty pod čarou. Při formě té pak zůstalo, i když objem rozpravy vzrostl, tak že uveřejněna ve Studiích z historie práva polského, autorem samým redigovaných.

Spisovatel jako nadšený vlastenec polský a zároveň jeden z nejlepších znalců polské minulosti nemoohl odolati přirozenému pudu, aby se vyslovil o otázce v polské i cizích literaturách opětovně přetřásané, vězela-li příčina pádu Polska v nedostatecích polského státního a společenského zřízení. V podstatě jsou nám názory autorovy vykládané v nynější rozpravě o jednotlivých rádech staré polské ústavy a správy i o společenské organizaci polské známy z dřívějších jeho spisů, zejména z jeho polemických statí, uveřejněných před několika lety v Kwartalniku Hist. po vydání Kutrzebova nástinu dějin polské ústavy, o nichž jsme referovali v ČČM. 1908 a 1909. V některých detailech spisovatel názory své přece však změnil. Ale i tam, kde při původním svém mínění setrval, nepostrádá rozprava jeho zajímavosti, poněvadž v novém osvětlení nabývají názory dávno nám známé tím větší váhy.

Na polské státní a společenské zřízení dívají se mnozí kritikové ne-
správně. Především nazývají staré řády polské středověkými, jako by už
toto označení samo o sobě znamenalo jich nepokročilost a zastaralost.
Terminu „středověký“ nemělo by se v tomto smyslu užívat, poněvadž to,
co vzniklo ve středověku a udrželo se až do novověku, nemusí býti a mnohdy
ani není nedostatečné. A dále, Polsko kromě mnoha řádů a zásad právních,
jež mělo společně s jinými státy západní Evropy, vytvořilo také vlastní,
samorodé, originální řády. Srovnávací jich posouzení není možné, poněvadž
nemáme analogického vývoje států jiných. A konečně, v Polsku nechyběly
řády ústavní, jež někdy existovaly také v jiných státech. Ačkoliv tyto řády
byly v moderních státech odstraněny jako zastaralé, „středověké“, není to
ještě důvodem k hanobení starých ústavních řádů polských. Nelze dávat
Polsku vinu, že mělo v minulých stoletích tytéž řády a tytéž názory jako
ostatní civilisované lidstvo.

Po této úvodní úvaze spisovatel přechází k podrobnému rozboru
polského státního a společenského zřízení. Začíná *sněmem* valným. Nebyl
to ovšem moderní parlament se všeobecným zastoupením národa, nýbrž
sněm stavovský, ale *sui generis*. Je pravda, že města polská se sněmů ne-
účastnila. Ale na tom nemůžeme přestat. Jest otázka, měla-li města v jiných
státech západoevropských vliv na běh věcí veřejných. Dlužno říci, že i tam,
kde města sněmů se účastnila, jako na př. v Čechách, byl význam jejich
pranepatrný. Také když byl v Haliči Josefem II. reorganisován zemský
sněm, přidán byl dvěma šlechtickým kuriím (panské a rytířské) jediný
městský zástupce ze Lvova. Velikou vadou polského sněmovnictví bylo
arci liberum veto, jež mařilo nejen usnesení, proti němuž vystoupil jeden
z poslanců, nýbrž přetrhovalo celý sněm, takže nemohla nabýti závazné
moci ani ta usnesení, při nichž byl jednomyslný souhlas. Ale r. 1768 byla
poslední zásada odstraněna, a kromě toho děleny od té doby věci sněmovní
na dvě kategorie, na věci právní a hospodářské na jedné straně a na *materiae*
status na straně druhé. Jen při těchto zachována v platnosti jednohlasnost,
a tedy *liberum veto*, kdežto při oněch stačilo usnesení většinou hlasů. Re-
forma z r. 1768 byla takto dosti blízká nynějšímu zřízení parlamentnímu,
při němž se v některých věcech vyžaduje kvalifikované většiny hlasů.
Po necelém čtvrt století, v konstituci z 3. května 1791, bylo konečně *liberum*
veto úplně odstraněno.

Naproti tomu v jedné věci shledává autor v polském sněmovnictví
přednost před zřízeními západoevropskými. Kdežto v jiných státech dua-
listických stál král proti národu, v Polsku vystupoval na sněmě jako orga-
nická jeho část (jako člen senátu).

S negativní kritikou setkala se instituce zemských sněmíků. Zdů-
razňuje se, že poslové sněmíků nebyli zástupci celku, všeobecných zájmů
státních, nýbrž jen své země, a to výhradně stavu šlechtického. Ve skuteč-
nosti měli však poslové sněmíku při hlasování na sněmě dosti velikou svo-
bodu. Zastupovali především ovšem šlechtu, ale mimo to i stavy nižší.
Nebylo tomu tak pouze v Polsku, nýbrž i jinde, na př. v Uhrách. Také
v této příčině zjedнала nápravu ústava z 3. května 1791. — Sněmíkům vy-

týká se dále, že strhly na sebe celou řadu veřejných agend, počínajíc od nejdůležitějších, věci finančních a vojenských, čímž vládní stroj se zdržoval. Autor se táže, bylo-li tomu tak v jediném Polsku, a poukazuje zejména na sousední Uhry (krajské sjezdy české záhy byly potlačeny, dříve než v polovici 17. stol., byť se výjimečně občas objevovaly).

Ukazuje se dále na nedostatečně organisovanou vládní moc v Polsku a vyplývající z toho anarchii, nejen politickou, nýbrž i společenskou. Doklady anarchie hledají se v právních pramenech, ale zapomíná se, že nelze si učiniti správný úsudek o obyvatelstvu jen na základě akt kriminálních. Nesluší také zapomínati, že po značnou část 17. stol. a prvou čtvrt stol. 18., přibližně po jedno století, nevycházelo téměř Polsko z vojenských bouří. Možno litovati toho, že zeměpisné položení Polska dávalo sousedům příležitost, aby často přenášeli válku na polské území, možno dávatí vinu i diplomacii polské, že nedovedla zažehnati hrozící války, možno i vytýkati, že pokladna polská neměla prostředků k vydržování většího vojska, nemožno však dávatí vinu jen ústavnímu zřízení.

Je pravda, že polské svobody bujely až v anarchii, ale nesmí se zapomínati, že ve státech absolutních byla anarchie jiného způsobu, anarchie vycházející shora, anarchie úřadů a vládních orgánů. V Polsku nebylo kabinetní justice, ani noci bartolomějské, ani trestání odbojníků šibenicí, konfiskacemi a vyhnanstvím. V Polsku žily i rozličné národnosti, jež nikdy nebyly násilím odnárodňovány.

Uvádívá se také s důrazem, že obyvatelstvo polské mívalo živelní odpor proti absolutismu, a proto že nedovolilo, aby politický organism polský náležitě se konsolidoval. Nelze sice popírati, že absolutism měl zásluhy o sesílení středověkého státu, opíraje se o bohaté finance a značné vojsko, čímž umožnil mocenské postavení státu na venek, a s tohoto hlediska možno litovati, že Polsko 16.—18. stol. neproměnilo se ve stát absolutní se silnou vojenskou organisací, ale dnes, po staleté zkušenosti, snadno je takto filosofovati. Vhodnější je otázka, mohlo-li se na takovou filosofii zmoci tehdejší obyvatelstvo, a je-li správné žádati toho na něm. Absolutism, i když přivedl státy k mohutnosti, nečinil toho ve prospěch státu jako takového, nýbrž spíše jen v zájmu samého panovníka nebo jeho dynastie. Sféra interesů dynastie splývala se zájmy státu samého. Absolutism měl na zřeteli ještě jiný cíl, pojistiti panovníkovi a závislým na něm orgánům bezpodmínečné poslouchání obyvatelstva ve věcech veřejných a po případě i soukromých, byť i za použití daleko sáhajících prostředků represe. Překážel svobodě veškerenstva i každého jednotlivce, tížil nepřátelsky obyvatelstvo zneužíváním, šikánami a tresty ukládanými po právu i bezprávně. Že absolutism, zničiv budovu středověkého stavovského státu, po uplynutí několika století sám se stane mostem k vytvoření monarchií konstitučních s celou řadou obsáhlých občanských svobod, toho nemohl tehdy nikdo předvídati. A kdyby takové proroctví bylo tehdy možné, nemohlo by se rozumně očekávati, že by tehdejší obyvatelstvo — před několika stoletími — dobrovolně přistoupilo na obsáhlá obmezení své svobody. Spisovatel úplně má pravdu.

Úvahy podobné nemají než ráz akademický. Vědecky zajímavější jest otázka, proč v Polsku nedošlo a nemohlo dojít k vytvoření absolutní monarchie. Někteří badatelé vidí největší toho překážku v zásadě volebnosti trůnu. Autor, ač nepopírá váhu tohoto momentu, nemá ho přece za tak rozhodující. Zdá se nám však, že zásada volebnosti králů Polsku přece jen více škodila, než spisovatel jest ochoten připustiti. Srovnání s poměry českými a uherskými je případné jen částečně, poněvadž trůn český (až do r. 1627, resp. 1628) byl jen relativně, nikoliv absolutně volební, t. j. vlastně dědičný, ale stavové měli zároveň právo spolupůsobiti při nastupování krále, což se jevilo nejen při korunování, ale v předkládání korunovačních listin, jež král podpisoval, a také ve vyžadování na králi, aby přísahal na ústavu. Větší poněkud práva měli stavové uherští, kterým náležela (až do r. 1687) t. zv. *praelectio*, t. j. volba panovníka, ale zase ne absolutní, nýbrž jen relativní, totiž jen ze členů dynastie. O tom, jaké dalekosáhlé důsledky měla v Polsku volebnost trůnu, zmiňovati se tu nebudeme, a bychom zbytečně necpávali, co již jsme o věci pověděli v ČČM. 1908 a 1909 (viz separ. otisk, 62—65).

Jiní shledávají velikou vadu polského státního zřízení v nedokonalé organizaci úřadů. Spisovatel připouští (str. 35), že je to jedna z nejslabších stránek státní organizace polské, a vykládá onen zjev (str. 34) organickou spojitostí krále se sněmem. Král polský pozbýval půdy, na níž by mohl stanouti v bojích svých proti aspiracím sněmu. Ani o organizaci úřadů v Polsku šířiti se tu nebudeme a odkazujeme rovněž na dřívější své vývody v ČČM. 1908 a 1909 (v otisku str. 66 a násl., 80 a 81). O jedné věci se spisovatel v části pojednávající o úřadech nezmiňuje. V práci své *Konstytucya Trzeciego Maja* (str. 40) ukazuje na velmi nebezpečný princip polského státního zřízení. Podle zákona z r. 1538 král nesměl úředníkům odníti úřad ani v případě neposlušnosti, anebo kdyby povinností svých byli neplnili; mohl je pouze peněžně pokutovati. Změnil autor nyní svoje mínění či jen náhodou o věci pomlčel?

V dalších výkladech spisovatel pojednává o společenském zřízení Polska 16.—18. stol. (str. 36 a násl.). Začíná šlechtou, jíž se důvodně vytýká, že měla v Polsku až přílišná práva v životě veřejném a že dusila nejen hospodářský život měst a vesnic, nýbrž že obmezovala i městskou autonomii a také politická práva měst. Autor nespokojuje se ovšem pouhými výtkami, a zkouší jich oprávněnost. Také zde dospívá k závěrku, že výtky ty jsou správné, ale zase tu neběží o nějakou speciální vadu polského společenského zřízení, nýbrž o zjev v západní i střední Evropě tehdy všeobecný. Jak laika, tak i samého odborníka zajímají budou paralely mezi městským zřízením v Polsku na jedné straně a v zemích rakouských, v Čechách a ve Francii na straně druhé. Politika městům nepřiznivá dostala se do Polska již jako hotová věc ze západu. Rozdíl jest jen v tom, že podnět a hlavní účel obmezení jsou různé. Práva měšťanstva nebyla v Polsku obmezována v zájmu monarchie, nýbrž v zájmu šlechty. Ostatně, obmezení ta nebyla v Polsku tak dalekosáhlá jako na západě. Zabezpečeno bylo starostům nebo jiným orgánům šlechtickým právo potvrzování městských rad, ale neprováděna zásada

přímého jich jmenování orgány státními, ani neodstraněny rady úplně. Správa městských úřadů podrobena byla dozoru starostovskému, ale v zásadě žádná z vykonávaných dříve funkcí jim neodňata úplně, nebyli zřízení k jich výkonu zvláštní úředníci královští nebo šlechtičtí. Ani zákaz nabývati a držeti statky šlechtické nevedl prakticky ke koncům tak nepříznivým. Měliť aspoň měšťané (pruští i měšťané) přednějších měst polských a litevských, Krakova, Vilna a Lvova právo nabývati šlechtických statků, a pro tato města měla věc největší význam. Nehledíme dále k tomu, že reforma sněmu čtyřletého zavedla pro města vůbec dalekosáhlé svobody.

Nejinak má se věc podle Balzera s postavením sedláků v Polsku (str. 47—60). Je pravda, že i v Polsku bylo tuhé selské poddanství, ale přece ne tužší než v sousedních zemích západních, a jistě snesitelnější než ve státě moskevském. Týká se to nejen selských robot a vůbec břemen naproti vrchnostem, nýbrž i patrimoniálního soudnictví nad sedláky, jak spisovatel podrobněji vykládá. V jedné věci zdálo by se, že postavení sedláků polských bylo horší než v cizině, ale rozdíl byl spíše jen formální. V Polsku neměl totiž poddaný práva odvolati se z nálezu vrchnostenského k jiné instanci, kdežto v některých jiných zemích bylo to možno. Ochrana taková byla však ilusorní, poněvadž ti, kdo vykonávali moc, byli tisícerými svazky poutání s křivdícími vrchnostmi. Ale přece při tom dlužno podotknouti, že ochrany veřejných úřadů nedostávalo se v Polsku jen sedlákům soukromým; poddaní statků královských požívali ji v instituci soudů referendárských. A konečně ústava z 3. května přiznala právní ochranu i poddaným soukromým.

Shrnuje výsledky svých úvah, prof. Balzer dospívá k závěru, že vady státního a společenského zřízení starého Polska, byť byly značné, nebyly přece takové, aby jen ony samy byly zavinily pád říše polské. Převážná část vnitřních řádů polských má paralely ve zřízeních jiných současných států evropských. Polsko se svými ústavními i společenskými institucemi bylo výtvořem své doby, státem podobným průměrnému typu tehdejších států západoevropských. Vytvořilo sice jistý počet institucí samorodých, s nimiž se jinde nesetkáváme, ale celkem muselo se držeti všeobecného rozvojového rámce soudobého světa civilisovaného. Bylo by nespravedlivé klásti Polsku za vinu, že svým vývojem nepředěšlo tehdejší lidstvo, že požívalo řádů podobných jako státy jiné, odpovídajících poměrům a potřebám těch dob. Jen v nečetných věcech dá se zjistiti dřívější reforma na západě. Celkem lze říci, že reformy zaváděné na konci 18. stol. v Polsku spadají časem v jedno s reformami západoevropskými. Kdyby byla Polsku bývala popřána další existence, bylo by vstoupilo svými reformami do řady všech států moderních.

Vady státního a společenského zřízení polského nebyly tedy podle autora příčinou zániku veliké říše polské. Spisovatel nechce ani pátrati po příčinách pádu Polska, poněvadž by to překračovalo jeho úkol, přece však ke konci aspoň zcela stručně sděluje mínění jiných, kdož se ve věci té vyslovili, a v závěrku své práce praví, že snad přece jen vlastní, rozhodující

příčinou pádu polské říše byla žádostivost spojených, a tedy přemocných, na zhoubu její se sdruživších sousedů.

Budiž nám dovoleno připojit několik vlastních poznámek, snažících se vysvětliti, jaké byly asi příčiny pádu polské říše. Bylo jich po našem mínění několik, jedny byly zaviněné, druhé však nikoli. Také v dějinách polských jako u některých jiných národů hrála velikou roli náhoda. Národ polský uzavřel, že po smrti Boleslava Křivoústého stát polský se rozpadl na několik údelů, a tato rozdrobenost že potrvávala déle než půl druhého století. Poslední dva Pjastovci na trůně polském počali sice zase zakládati velikou říši jednotnou, ale decentralisace zanechala důsledky tak dalekosáhlé, že jimi Polsko trpělo až do samého svého zániku. Za půldruhého století údelů vyvinula se totiž nebezpečná pro stát autonomie zemí, a moc panovníkova neobyčejně poklesla na prospěch obyvatelstva, hlavně duchovenstva a šlechty. Nová rána postihla stát tím, že sotva se počal scelovati, vymřela domácí dynastie, ještě dříve než proces scelovací byl dokončen. Na trůn dostal se král uherský Ludvík. Bylo zcela přirozeno, že panstvo polské nemělo k cizinci důvěry, a že si zvláštními privileji dalo od něho upsati svobody, jež panovníka značně obmezovaly. Poněvadž král nezanechal syna, nýbrž jen dceru, dostal se na trůn polský nový cizinec, tentokráte veliký kníže litevský Jagajlo. Ani on nemohl hned požívat důvěry národa, a proto nebylo divu, že si polská šlechta i na něm vymohla nové svobody. Na dráze jednou započaté bylo pokračováno i za nástupců Vladislava Jagajla. Svobody šlechtické rostly čím dále tím více, a to nejen na újmu měst — o politických právech selského lidu nemohlo ve státě stavovském vůbec býti řeči — nýbrž i na újmu samého panovníka. Dynastie obmezování šlechty polské mnoho ani necítila, poněvadž se opírala hlavně o své zděděné panství nad Litvou, a byla velice hrda, že vládne tolika zemím. Unie polsko-litevská přivedla však Polsko časem do konfliktů se sousedy, hlavně se sousedním státem moskevským. Stát litevský byl totiž vlastně státem ruským, západoruským, a poněvadž oba státy ruské, východní i západní, chtěly se rozšířiti na svou vzájemnou újmu, nastaly mezi nimi od konce 15. stol. třenice. Spory mezi oběma státy ruskými, litevským a moskevským, stejně se týkaly Litvy jako Polska, když r. 1569 dosavadní personální unie polsko-litevská proměněna byla v unii reální, a nabývaly čím dále tím větší ostrosti. Nebezpečnými staly se Polsku, když na konci 16. stol. církevní unie, místo aby ruský živel ve státě polsko-litevském Polákům získala, rozdělila je na dva protivné tábory. Nebylo divu, že Rusové neradi přistupovali k unii. Hleděloť se na ni se strany katolíků s patra. Unitští ruští vladykové nebyli členy polského senátu, v němž bylo tolik katolických biskupů. Osudnou chybou ve státě polském i litevském bylo, že v 17. stol. zavládla tam faktická náboženská nesnášlivost naproti disidentům jež ve stol. 18. vedla k intoleranci vyslovené přímo literou zákona. Příznačné bylo pro stát polsko-litevský, že Rus, člověk domácí, který nepřešel k unii, zván byl tam schismatikem. Nebýti tohoto nešťastného poblouznění, nebyli by Rusové ve státě polsko-litevském nikdy gravitovali k Moskvě, od níž je dělily veliké politické svobody polské a litevské šlechty.

K Moskvě nebyl by tíhl ani pravoslavný měšťák ani sedlák, neboť postavení obou těchto tříd obyvatelstva bylo ve státě moskevském mnohem horší než v Polsku a na Litvě. A tu jsme přišli k nové kapitole polsko-litevských dějin, k otázce kozácké. Již r. 1524 vznikla myšlenka, aby z kozáků ve stepích Ukrajiny utvořen byl vojenský sbor, který by chránil hranici před nepřáteli. Nestalo se to pro nedostatek peněz. Kozáctví zatím rostlo a organizovalo se v předposledních desetiletích 16. stol. Časem vyvinula se z něho společenská třída. Kozáci, ruští „chlapi“, stali se zástupci demokratických zásad proti aristokratickému zřízení polskému, vedle toho však i obhájci pravoslaví proti katolictví. Ještě v první třetině 17. stol. pohybovaly se dějiny kozáků v mezích kompromisů mezi politikou polsko-šlechtickou a mezi demokratickými a náboženskými ideály ukrajinského kozáctva. Vývoj kozáctva bylo sice možno zdržovati, ale ne překaziti. Kozáci domáhali se pro sebe zvláštních privilegií. Státnická moudrost byla by radila, aby žádostem jich bylo vyhověno, a to tím spíše, že stát polsko-litevský mohl vojenské organizace kozácké použití ve svůj prospěch. Tak jako se dovedly usmířiti protivy mezi Poláky a Litvany, mohlo se dojíti, jak dobře praví vynikající badatel ukrajinský, i k unii polsko-kozácké. Bohužel nenašli se mezi tehdejšími polskými státníky vlivní jednotlivci, kteří by byli dovedli udržeti hnutí kozácké v rámci státní myšlenky polské. Kozáci byli tak dlouho podceňováni a ovšem i pronásledováni, až se dostali na půdu Polsku úplně nepřátelskou, kde nebylo již kompromisů, kde naopak běželo o úplné odtržení od Polska. Stalo se, co se státi nemělo. Rozhodující kruhy polsko-litevské to zaviniily, ale rozvážný historik nebude je proto přece jen odsuzovati. Vmysleme se do politických zřízení starého státu stavovského, a zejména do zřízení polské šlechtické republiky — jméno monarchie nesmí nás mýliti —, a tu úplně pochopíme, jak těžko bylo polským magnátům smlouvatí se s ruskými chlapy, třeba na oko po rytířsku žijícími, o privilegia.

Pro Polsko nebylo neštěstím jen to, že svoboda jednotlivcova byla větší než dovoloval zájem celého národa, ani jen to, že společnost dostala moc do rukou dříve, než státní autorita byla upevněna, ale i to, že osud spojil pod jedním žezlem dva různé politické národy, z nichž každý měl nejen svůj vlastní jazyk, nýbrž i svou vlastní víru, že je spojil pod žezlem panovníka ústavou příliš obmezeného, a konečně že jeden z těchto národů politicky byl rozdroben. Nemohlo vésti k dobrým koncům, že Rusové byli rozděleni do dvou států. Slabšímu hrozilo vždy zaniknutí, a že jím nebyl stát moskevský, ukazovalo se čím dále tím jasněji od druhé polovice stol. 17. Třeba ruský absolutismus obyvatelstvu nebyl prospěšný, na venek znamenal pro státní existenci mnohem více než šlechtická republika s velikou individuální svobodou.

Jediná existence dvou ruských států byla pro říši polsko-litevskou velikým nebezpečím, i kdyby tato říše byla měla sebe lepší státní a společenské zřízení. Oč však bylo toto nebezpečí větším, nebyla-li státní a společenská organizace polská tak dokonalá, aby byla mohla čeliti silným nárazům z venčí. Je pravda že by samotná ta organizace Polsko byla ne-

zahubila. Nejlepší příklad máme na Uhrách, kde princip anarchický, právo dělati revoluci (*jus resistendi*), stal se přímo součástíkou ústavy, a přece Uhry přečkaly jak panství turecké, tak i všechny pokusy faktického, byť ne legálního absolutismu. Ba, lze říci naopak, že panství turecké i pokusy jednotlivých panovníkův o absolutismus existenci státu uherského spíše zachovaly, než by ji byly podkopaly. Ani Polákům byl by býval absolutism neškodil, nýbrž naopak prospěl. Snad právě to bylo vadou státního a společenského zřízení polského, že ani po dobu zcela krátkou absolutism se v Polsku neujal. Bylo by ho bývalo třeba zvláště v té době, kde polské úděly byly sjednocovány v jedné rukou, ba ještě i nějaký čas po unii polsko-litevské. Neboť jen nedostatkem absolutismu se stalo, že dva národové politicky ještě úplně nevyspěli sami si vzájemný svůj poměr upravovali, čímž arci neměli té objektivnosti, jakou by byl mohl zachovávatí třetí nestranný činitel panovník, stojící nad oběma jako nepředpojatý soudce.

O věci dalo by se psáti a rozumovati více, není však na čase úvahami podobnými se zabývatí. Jisto je, že příčin pádu říše polské je několik, a že má pravdu prof. Balzer, když nedává vinu jen vadnému státnímu a společenskému zřízení.

Karel Kadlec.

Semkowicz Władysław, Wywody szlachectwa w Polsce XIV.—XVII. w. Lwów, 1913. Stran XXX. a 355.

Redaktor Roczniku Towarzystwa Heraldycznego prof. Wł. Semkowicz sebral důležitý materiál k otázce, o níž již před lety pojednal v práci své *Nagana i oczyszczenie szlachectwa w Polsce XIV. i XV. wieku* (Studya nad hist. prawa pols., sv. I. Lwów, 1900); srov. náš referát v ČČH. VI., 380 a 381. Erbových zápisů soudních, jichž předmětem je sporné šlechtictví jisté osoby, mají Poláci již mnoho sbírek. Vydavatel vypočítává je v předmluvě ke svému dílu. Jest to materiál stejně důležitý pro heraldiku a genealogii, jako pro dějiny práva polského. Co se týče heraldiky, zápisy ty doplňují herbáře, jichž jsou starší o celá dvě století. Genealogie čerpá z nich cenné zprávy o vzájemném příbuzenství a švakrovství vystupujících v nich osob. Právní dějiny pak hledají v nich poučení o instituci upírání a dokazování šlechtictví (*nagana i oczyszczenie szlachectwa*), jež ve šlechtickém státě polském měla neobyčejný význam. Ačkoli dosavadní edice pramenů vztahujících se k t. zv. vývodům šlechtictví jsou dosti obsáhlé, nevyhovují přece po dvou stránkách. Především materiál středověký nebyl ještě úplně vyčerpán chronologicky a územně. Zůstaly ještě kraje, z nichž neznáme žádného zápisu heraldického; z jiných krajů známe je pouze zlomkovitě, jen z nejstarších knih z konce XIV. a samého počátku XV. stol., kdežto ostatek stol. XV. je netknutý. Následkem toho v obraze rozšíření šlechty polské, načrtnutém na základě dosavadního materiálu, jeví se mezery, a to právě pokud běží o země v té příčině nejzajímavější, jako je na př. Kujavsko, Mazovsko, Podlaší a j. Materiál zápisů dosud vydaný přestával dále téměř výhradně na středověku. Časy pozdější, stol. XVI. a XVII., zůstaly v těch edicích téměř nedotčeny. Nedostatek tento pocítovali zvláště historikové práva polského. Připadát na konec XVI. a na počátek XVII.